

ЗАВДАННЯ ВІКІ-РЕСУРСУ ТА ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕПОЗИТАРІЮ У ФОРМУВАННІ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВНЗ

Онисько Г.Я., Шкодзінський О.К.,

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Якісна вища освіта вимагає якнайповнішого інформаційного забезпечення наукового та навчального процесів. Традиційно цю функцію було покладено на бібліотеку вищого навчального закладу. Але класична паперова бібліотека не в змозі відповідати тим вимогам та викликам, які виникають при впровадженні сучасних методик навчання. Електронне навчання у формі навчання 2.0 в епоху Web2.0 вимагає в першу чергу інформаційного забезпечення ресурсами в електронному вигляді, основними рисами яких є вища доступність, широкі можливості підтримки в актуальному стані, простота, швидкість та повнота пошуку потрібної інформації.

Електронізація інформаційних ресурсів дає змогу накопичувати, систематизувати та організовувати доступ до знань у повнішій мірі ніж би це відбувалося на традиційних носіях. Накопичення та представлення науково-освітньої інформації в електронному вигляді стало обов'язковою умовою розвитку сучасного закладу освіти.

З іншої сторони представлення знань у цифровому вигляді дає можливість формалізувати процес оцінки обсягів, якості та глибини поданих матеріалів. Настає той час, коли інтелектуальний потенціал ВНЗ, країни чи нації буде мати кількісне значення, а на основі цього будуть формуватися рейтинги, популярність, а значить і попит на освітні послуги конкретного ВНЗ, і авторитет країни, і місце нації у світовій науковій та культурній спільноті.

Існує також проблема подолання мовних бар'єрів на шляху до обміну науковою інформацією. Раніше питання як правило вирішувалося лише публікацією напрацювань на основних мовах та у провідних наукових фахових виданнях. Розвиток Інтернету та поява технологій Web2.0 забезпечили технічні передумови для створення інформаційного контенту кожним користувачем, незалежно від місця його знаходження та мов, якими він володіє.

З'явилися такі технології публікації інформації для широкого загалу як блоги, вікі, репозитарії, системи електронного навчання та ін. І разом з тим з'являються можливості доступу до іншомовних ресурсів завдяки потужним системам онлайнного перекладу публікацій виставлених в електронному вигляді. Мовний бар'єр та складність доступу до

авторитетних джерел інформації перестає бути визначальною перешкодою в науково-освітній комунікації. На даний час визначальною стає задача повноти представлення наукової інформації в електронному вигляді, забезпечення відкритого доступу до науково-освітніх ресурсів та, відповідно, їх доступності.

Перелік платних баз даних електронних ресурсів, до яких мають доступ бібліотеки вищих навчальних закладів, зростає з кожним роком. Комерційний підхід до організації доступу до таких ресурсів у певній мірі накладає обмеження на повноту та динаміку інформаційного забезпечення науково-освітнього процесу. Кошти, що витрачаються закладами освіти та бібліотеками на передплату баз даних електронних ресурсів постійно зростають. Тільки окремі університетські бібліотеки можуть собі дозволити оплатити всі необхідні ресурси. Але поруч з платними існують ресурси у вільному (відкритому) доступі, які є не менш популярними серед користувачів бібліотек. До таких ресурсів можемо віднести електронні журнали відкритого доступу (нп. DOAJ Directory of Open Access Journals,), електронні книги у відкритому доступі (нп. видавництво відкритого доступу InTech, понад 350 книг), відкриті освітні ресурси провідних університетів, Вікіпедію – вільну енциклопедію та інституційні репозитарії відкритого доступу (нп. eKMAIR – електронний архів Національного університету «Києво-Могилянська академія», ELARTU – інституційний депозитарій Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя). Технологія використання і відкритість Вікіпедії та інституційних репозитаріїв сприяють їх бурхливому розвитку у кількісних та якісних інтелектуальних показниках. На спільних та відмінних рисах Вікіпедії та інституційного репозитарію, недоліках та перевагах цих двох типів ресурсів хотілося би зупинитися детальніше.

Вікіпедія – це відкрита багатомовна онлайн-енциклопедія, що побудована на wiki-технології. Ця технологія дозволяє кожному користувачеві Інтернету редагувати вміст будь-якої статті (за виключенням певної кількості статичних веб-сторінок) або створити нову статтю (для поняття, яке ще не розвинуто), співпрацюючи з іншими учасниками проекту. Останнім часом вікі-ресурси успішно створюються і використовуються навчальними закладами для підтримання науково-освітнього процесу.

Інституційний репозитарій – це електронний архів для накопичення та збереження електронних публікацій, забезпечення довготривалого повнотекстового та надійного відкритого доступу до результатів наукових досліджень певної установи.

Основне призначення інституційного репозитарію – накопичення, систематизація та зберігання інтелектуальних продуктів університетської спільноти, а також поширення

цих матеріалів у відкритому доступі засобами Інтернет-технологій у середовищі світового науково-освітнього співтовариства.

І перший і другий згадані ресурси мають багато спільного, а саме:

- *відкритий доступ до публікацій* - безкоштовний, швидкий, постійний, повнотекстовий доступ в режимі он-лайн до науково-освітніх матеріалів, що забезпечується для будь-якого користувача Інтернету;
- *реалізація інтернет-технологій 2.0* як засобу активного формування контенту – дозволяє кожному користувачу розміщувати публікації та співпрацювати;
- *аккумуляція знань* – накопичення та збереження результатів наукової діяльності за певною ознакою: за автором, дисципліною, науковою школою, інституцією;
- *високі вебометричні характеристики доступу* до публікацій - швидка індексація пошуковими машинами та гарвестерами;
- *уніфікація та стандартизація* форматів зберігання даних, використання програмного забезпечення з відкритим кодом - забезпечує живучість (наступність, крос-платформеність, мігрованість) ресурсу;
- *персоналізація робочого простору* – зручність інтерфейсу та відслідковування внеску користувача;
- *навігація по контенту на основі категоризації* – структурованість та логічне розміщення інформації;
- *кількісна оцінка обсягу інформації як індикатор рівня розвитку* – об’єктивне відображення результатів наукової діяльності.

Риси, що різнять інституційний репозитарій та вікі-ресурс

Репозитарій	Вікі-ресурс
Збереження авторського права на кожну конкретну публікацію	Добровільна передача авторського права на використання та поширення спільноті проекту
Фіксація вмісту публікації на момент її здійснення	Динамічність вмісту публікації завдяки можливості редагування усіма користувачами
Публікація є першоджерелом із підтвердженням пріоритету	Публікація не є першоджерелом в силу динамічності контенту
Постійне та тривале зберігання за конкретними url-адресами	Змінність контенту та посилання на нього

Документ не підлягає редагуванню	Підтримка середовища колективної роботи над документом
Автор (автори) має право на висловлення власного бачення	При написанні і редагуванні статті варто прагнути до максимальної неупередженості, притримуватися нейтральної думки
Вільному обміну сприяє англомовний бібліографічний опис	Інформація має інтернаціональний характер завдяки інтервікі посиланням та вільному обміну між національними вікі-ресурсами

На основі проведеного порівняння можна зауважити, що обидва ресурси мають як сильні так і слабкі сторони. Інформація у вікі-ресурсі є динамічною і знаходиться у процесі безперервного розвитку та удосконалення, власне це є одночасно і слабкою стороною даного ресурсу, що не дозволяє йому бути авторитетним джерелом інформації та забезпечити статичне посилання в Інтернеті. Але ці недоліки відсутні в інституційному репозитарії, основними задачами якого власне і є сталість посилань та тривалість зберігання інформаційних ресурсів в електронному вигляді. Можливість організації рецензування публікацій, що розміщуються в репозитарії дозволяє забезпечити певний якісний рівень матеріалів та авторитетність джерела. Але згадані переваги репозитарію обумовлюють і його проблемні сторони як електронного інформаційного ресурсу, а це:

- неможливість безперервного розвитку розміщених матеріалів, в тому числі і для самого автора;
- відносна складність та трудомісткість розміщення матеріалів, що вимагає від автора певних навиків;
- проблеми, які виникають при формуванні бібліографічного опису.

В результаті проведеного аналізу були розглянуті спільні та відмінні риси інституційного репозитарію та вікі-ресурсу, виділені їх сильні та слабкі сторони. Та для успішної інформаційної підтримки освітніх та наукових процесів закладу освіти важливою є взаємодія цих двох потужних ресурсів, яка полягає у поєднанні з використанням сильних сторін кожного ресурсу.

Публікації інституційних репозитаріїв є першоджерелами, а статті вікіпедійного характеру містять енциклопедичні знання, які інтерпретують, класифікують та посилаються на першоджерела. Завдяки своїй енциклопедичності вікі-ресурс є путівником до наукової інформації, яка знаходиться в інституційних репозитаріях. А, відповідно, для

вікі-статей посилання на публікації в інституційному репозитарії є підтвердженням достовірності викладеної інформації та фактором підвищення вебметричних та наукометричних показників, від яких у значній мірі залежать рейтингові оцінки ВНЗ.

Література

1. В. Грінченко, Т. Грінченко. «Вікіпедія» як елемент культури інформаційного суспільства // Вісник НАН України. – 2010. - № 10. – С. 54-63. - <http://www.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2010-10/a6.pdf>.
2. Пелещишин А., Пероганич Ю. Формування суспільного авторитету ВНЗ через онлайн-енциклопедію Вікіпедія : Матеріали 4-ї Міжнародної науково-технічної конференції CSIT-2009 «Комп'ютерні науки та інформаційні технології». - Львів: Видавництво ПП «Вежа і Ко», 2009, — С. 31-33. - <http://csit2009.org/>.
3. Шкодзінський О., Онисько Г., Костишин С. Роль інституційного репозитарію в науково-освітньому середовищі вищого навчального закладу : Матеріал VII Міжнародної науково-практичної конференції «INFORMATIO-2010», секція «Відкритий доступ до інформації». - <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/handle/123456789/864>.
4. Відкрита освіта. Колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За ред. Тору Іійосі та М. С. Віджая Кумара / Переклад з англ. А. Іщенко та О. Насика. – К.: Наука, 2009. - <http://books.irf.kiev.ua/handle/987654321/3812>.